

УДК 339.35
JEL O10, O12, P17, F10, F14

Л. М. Шимановська-Діанич

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава
e-mail: ludad5846@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6499-0953>

Н. С. Педченко

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, перший проректор ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава
e-mail: pedchenko_ns@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6578-0973>

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Структурована наявна різноманітність термінів «ефективність» і «результативність» і визначені особливості кожного поняття та відмінності між ними. Встановлено, що для торговельних підприємств необхідно розділити категорії «результативність» та «ефективність». Доведено, що в умовах ринкової економіки, коли результати роботи одних суб'єктів ринку залежать від чіткості й злагодженості роботи інших суб'єктів, проблема ефективності стає визначальною. Визначено, що запорука успіху будь-якого підприємства, у тому числі торговельного, криється у постійному підвищенні ефективності та результативності діяльності, систематичному аналізі, розробленні та впровадженні заходів, націлених на підвищення її ефективності та результативності. Проаналізовано підходи до оцінювання ефективності та результативності діяльності підприємства, що ґрунтуються на певних показниках, за допомогою яких проводиться аналіз, порівняння та оцінка діяльності підприємства. Доведено, що ця система показників не є ідеальною і не враховує всіх характеристик торговельних підприємств, що впливають на ефективність і результативність їх діяльності. Тому запропоновано розширити цей перелік, додавши туди такі показники, як показник загальної оцінки економічної рентабельності торговельного підприємства, показник ефективності використання торговельних площ і непрямі показники рентабельності.

Ключові слова: оцінка, ефективність, результативність, підходи, показники, торговельне підприємство.

Shymanovska-Dianyach L., Pedchenko N. APPROACHES TO ESTIMATING THE EFFICIENCY AND PERFORMANCE OF THE TRADE ENTERPRISE ACTIVITY: MODERN VIEW

In the article, the existing variety of terms of "efficiency" and "performance" is structured and the features of each concept and the differences between them are defined. The article proves that it is necessary to divide the categories "performance" and "efficiency" for trade enterprises. Each of them has an independent value, equally important for the evaluation of their activities, and can not replace another concept. The authors prove that in a market economy, when the results of the work of some market actors depend on the clarity and coherence of the work of other actors, the problem of efficiency becomes decisive. The article argues that the key to the success of any enterprise, including commercial ones, lies in the continuous improvement of the efficiency and performance of their activities, systematic analysis, development and implementation of measures aimed at increasing its efficiency and performance. The approaches to assessing the efficiency and performance of the enterprise, which most fully cover the key criteria for assessing the efficiency and performance of different enterprises, are analyzed. Despite the obvious differences below the described approaches, they do not exclude each other, but only characterize the operation of the enterprise from different sides. These approaches are based on certain indicators by means of which the analysis, comparison and evaluation of the enterprise is carried out. The authors prove that this system of indicators is not ideal and does not take into account all characteristics of trade enterprises, which influence the efficiency and performance of their activities. Therefore, they suggest expanding this list, adding such indicators as an indicator of the overall assessment of the economic profitability of a trade company, the indicator of the effectiveness of the use of retail space and indirect indicators of profitability.

Keywords: estimation, efficiency, effectiveness, approaches, indicators, trade enterprise.

Постановка проблеми. Питання щодо ефективності та результативності діяльності торговельного підприємства у сучасних економічних умовах є актуальним і своєчасним, адже одним з найважливіших засобів у прийнятті управлінських рішень на будь-якому рівні є саме показники ефективності їх діяльності. Зокрема, для України питання підвищення ефективності діяльності підприємств різних галузей, у тому числі і торговельних, є невід'ємним від поняття «стабільність», а менеджмент у цьому випадку відіграє роль виконавця.

Торгівля – це галузь, яка швидко підхоплює хороший досвід, тому тут реалізація різноманітних перетворень відбувається досить успішно. Відповідно, одна зміна викликає ланцюгову реакцію зміни навколишнього економічного середовища і стимулює вже весь ринок шукати іншого, ще кращого варіанту діяльності, що остаточно дасть збільшення її ефективності. Правильне визначення економічного стану торговельного підприємства, оцінювання ефективності та результативності його господарської діяльності є першим щаблем для розроблення обґрунтованої економічної політики, постановки завдань, які можуть бути реально використані для вдосконалення управління його діяльністю. Наразі існує безліч методик з визначення ефективності та результативності діяльності торговельних підприємств. Проте різні підходи ґрунтуються на розбіжності понятійного апарату, а для того, щоб зрозуміти, якими характеристиками має володіти «ідеальне торговельне підприємство», як домогтися максимальної результативності та ефективності його діяльності, необхідно розібратися, що по суті являють собою поняття «ефективність діяльності підприємства» і «результативність діяльності підприємства».

Аналіз останніх досліджень. Питання ефективності та результативності розглядається у працях П. Малишева, І. Шиліна, М. Бора, Л. Костіна, Д. Правдіна, Л. Константінова, З. Соколінського, В. І. Іваницького, А. Рендоша, А. В. Шегди. Щодо дослідження питань оцінювання ефективності діяльності підприємства, то у зарубіжній теорії та практиці їм так само приділяється значна увага. Це питання розглядають такі вчені, як: Р. С. Каплан, Д. П. Нортон, П. Р. Нівен, К. Адамс, І. І. Мазур, Ф. Тейлор, Ф. Гілбертс, А. Файоль, Д. Мак Грегор, Ф. Герберг, Р. Блейк, С. В. Градобоев, А. В. Куценко, О. І. Олексюк, І. Д. Падерін, О. М. Рац, О. П. Романюк, Я. В. Світлична, А. Н. Тищенко, В. М. Ячменьова, О. І. Яценко, В. Г. Андрійчук, О. В. Єфімова, М. М. Караман, М. М. Новіков, І. В. Петров та ін.

Варто зазначити, що вищеозначені автори не дають єдиного визначення таким поняттям, як «ефективність» і «результативність», а іноді навіть ототожнюють їх. Але для успішного функціонування та досягнення поставлених цілей необхідно чітко розуміти, що являють собою ці поняття та чим вони розрізняються. Крім того, у вітчизняній і зарубіжній літературі не існує загальноприйнятої єдиної методики оцінювання ефективності та результативності діяльності підприємств, зокрема торговельних, що давала б змогу оптимізувати отриманий під час розрахунку результат, що своєю чергою може позначитися на збільшенні прибутковості, як немає й досить чіткої системи оціночних показників.

Нині вже недостатньо сказати, що діяльність торговельних підприємств ефективна та результативна, необхідно зазначити величину ефекту

та показати результат, за рахунок чого їх отримали, а також, що саме доцільно зробити для отримання більшого ефекту та результату. Тільки через оцінювання ефективності та результативності діяльності торговельних підприємств можна визначити їх реальний економічний стан (поліпшення, погіршення та незмінність). Крім того, таке оцінювання повинно завжди мати активну спрямованість, тобто орієнтувати торговельні підприємства у виборі найбільш раціональних напрямів господарської діяльності, а у зв'язку з виходом у 2008 р. нової версії міжнародного стандарту ISO 9001:2008, в якій відводиться більш важлива роль оцінці ефективності та результативності діяльності підприємства, необхідність удосконалення понятійного апарату значно посилюється.

Мета статті – уточнити зміст понять «ефективність» і «результативність» і дослідити особливості застосування цих понять під час оцінювання діяльності підприємств, зокрема торговельних.

Основні результати дослідження. Загальновідомо, що категорію «ефективність» можна віднести до розряду ключових в економіці. Вона є одним з найважливіших показників людської активності, з точки зору її здатності забезпечити кінцевий результат. На думку низки авторів, як економічна категорія ефективність дає єдину якісно-кількісну характеристику результативності господарювання [8]. Прийнято вважати, що термін «ефективність» вперше з'явився в економічній літературі у роботах В. Петі та Ф. Кене. Проте «ефективність» як самостійне економічне поняття ними не розроблялося. Вони вживали цей термін у значенні результативності та використовували для оцінювання тих чи інших урядових або приватних заходів залежно від того, сприяли вони чи ні поживленню економічного життя [17]. Більшість авторів сходяться на думці, що засновником теорії економічної ефективності є видатний шотландський економіст А. Сміт. Надалі його ідеї отримали розвиток у працях Д. Рікардо, К. Маркса та інших. Так, Д. Рікардо було зроблено спробу оцінювання ефективності капіталу. Він використовував термін «ефективність» вже не у значенні «результативність», а як відношення результату до певного виду витрат. З цього часу поняття «ефективність» набуває статусу економічної категорії [14]. Певний внесок у розвиток категорії ефективності зробили такі зарубіжні вчені: Т. Пітерс, Р. Уотермен, Дж. Харрінгтон, А. Файоль, Г. Емерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд та інші. Слід зазначити, що думки цих авторів сходяться в тому, що саме ефективність, з точки зору управлінців, є найбільш важливою характеристикою діяльності підприємства. Однак і вони не досліджували «ефективність» як самостійне економічне поняття, а тільки використовували цей термін у значенні результативності управління і розглядали його на макрорівні щодо дій суб'єкта управління – уряду держави.

У вітчизняній економічній літературі поняттю «ефективність» присвячено значну кількість наукових праць і досліджень. Дискусії у цьому напрямі продовжилися і з початком кардинальних економічних перетворень в Україні, фокусуючись на тому, що у загальному уявленні «ефективність» (у перекладі з латинської – дієвий, продуктивний, що дає результат) характеризує різні розвинені системи, процеси, явища та виступає індикатором розвитку і його найважливішим стимулом. Як категорія «ефективність» має дві сторони – якісну і кількісну. Якісна сторона відображає її теоретичний зміст, тобто сутність категорії. Кількісна сторона розкриває дію закону економії часу, а саме відображає економію часу при досягненні цілей суспільного виробництва під час всього відтворювального процесу і, на окремих його фазах, у масштабі всієї економіки, окремих регіонів, видів економічної діяльності, господарських суб'єктів.

Тобто на всіх історичних етапах розвитку людського суспільства воно має економно витратити свої сили, досягаючи розширення випуску продукції за мінімальних витрат засобів. А це і є об'єктивно існуючий критерій економічної ефективності на всіх щаблях розвитку суспільства. Низка авторів вважає, що ефективність – це не просто результативність виробництва, а співвідношення результату або ефекту виробництва до витрат суспільної праці.

Так, з точки зору А. Бугуцького, ефективність виробництва можна розглядати як виробництво товару з найменшими витратами, використання мінімальної кількості ресурсів для виробництва певного обсягу продукції за мінімальних середніх загальних витрат [2, с. 6]. Водночас П. Т. Саблук

вважає, що критерій ефективності завжди показує співвідношення результатів до витрат. Ю. Н. Новіков указує, що поняття «економічна ефективність» означає завжди позитивний результат, який виражений у грошовій формі. В. Г. Андрійчук визначає економічну ефективність як таке співвідношення між ресурсами і результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва [1]. М. М. Караман стверджує, що економічна ефективність – це співвідношення отриманого результату зі всіма витратами праці і використаних коштів на його виробництво [8].

Отже, можна зробити висновок, що поняття ефективності досить активно розглядаються в працях сучасних науковців, які пояснюють цю категорію по-різному, зокрема такі автори, як П. А. Орлов і Т. А. Сініцина розуміють цю категорію як відношення ефекту (результату) до витрат або ресурсів, що були витрачені на його отримання. Натомість А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін, О. Л. Устенко, В. І. Лямець, А. Д. Тевяшев, В. Я. Нусінов, А. М. Турило, А. Г. Темченко трактують це поняття як досягнення певних результатів (табл. 1).

З наведених визначень можна зробити висновок, що ефективність – це показник співвідношення ефекту та витрат на його виконання, що показує певний результат діяльності підприємства.

Таблиця 1

Зміст поняття «ефективність» з погляду різних авторів

Автор	Поняття
Сурмін Ю. П.	Ефективність – показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей [13]
Орлов П. А.	Ефективність – співвідношення результату або ефекту будь-якої діяльності і витрат, пов'язаних з її виконанням. Причому це може бути як співвідношення результату і витрат, так і співвідношення і результатів діяльності [19]
Нусінов В. Я., Турило А. М., Темченко А. Г.	Ефективність є результативність, тобто результат діяльності (ефект), який одержує суспільство, підприємство або окрема людина на одиницю використаних (чи застосованих) ресурсів [11]
Лямець В. І., Тевяшев А. Д.	Ефективність – це не просто властивість операції (процесу функціонування системи), що відбивається в її здатності давати певний ефект, а дієвість такої здатності, тобто результативність, співвіднесена з ресурсними витратами [18]
Сініцина Т. А.	Ефективність – це співвідношення ефекту та витрат на його здійснення [3]
Устенко О. Л.	Ефективність являє собою комплексне вираження кінцевих результатів використання засобів виробництва та робочої сили за певний період часу [13]
Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С.	Ефективність – це складна категорія, що характеризується результативністю роботи підприємства та рентабельністю його капіталу, ресурсів або продукції [9]
Друкер П. Ф.	Ефективність – це наслідок того, що «правильно створюються потрібні речі» [5]

Складено авторами.

Іноді поняття «ефективність» інтерпретується як «результативність». Це пояснюється насамперед тим, що буквально «ефективність» означає результативність, дієвість, продуктивність тощо. Але це різні поняття. «Результативність» – це складне, багатоеlementне, багатокритеріальне явище, яке

характеризується низкою показників міри досягнення встановлених цілей суб'єкта господарювання та є «зовнішнім проявом» (негативним або позитивним) його діяльності [10]. Натомість «ефективність» є «внутрішнім проявом» діяльності підприємства, що спрямована на підвищення внутрішньої економічності

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

його роботи, досягнення встановлених результатів завдяки економії виділених на їх отримання ресурсів тощо [3].

Однією з умов успішної діяльності будь-якого підприємства відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO 9000 є проведення моніторингу та вимірювання результатів діяльності. Проте будь-який результат може бути цікавим тоді, коли він порівнюється з витратами на його отримання. Інакше кажучи, під час проведення аналізу діяльності підприємства необхідно зіставляти результативність (вимоги ISO 9001:2008) з ефективністю (вимоги ISO 9004:2000) [7]. Результативність визначається стандартами ISO 9000:2005 як ступінь реалізації

запланованої діяльності та досягнення запланованих результатів. Крім того, пояснюється, що результативністю може вважатися приведення у виконання, досягнення (ступінь закінченості дії), виконання, проведення (ступінь виконання) команди, обов'язки (боргу), призначення (мети), обіцянки. Ефективність відповідно до стандарту ISO 9000:2005 – зв'язок між досягнутим результатом і використаними ресурсами [15]. Сутність результативності полягає в тому, що це те, що можна охарактеризувати певним числом (досягнутим результатом), тобто традиційним відношенням результату до витрат (табл. 2).

Таблиця 2

Зміст поняття «результативність» з погляду різних авторів

Автор	Поняття
Друкер П.	Ступінь досягнення стратегічних цілей і завдань [5]
Тищенко О. М., Кизим М. О., Догадайло Я. В.	Під результативністю розуміють загальне якісне явище, яке характеризує підсумок за всіма показниками функціонування підприємства і визначає потенціал подальшого розвитку [16]
Куценко А. В.	Результативність відображає досягнення результату [9]
Олексюк О. І.	Результативність є прикладним виразом досягнень розвитку теорії економічної ефективності і наступним етапом її розвитку [10]
Стандарт ISO 9001:2001	Результативність означає ступінь досягнення запланованого результату [4]

Складено авторами.

Крім того, слід зазначити, що в англійській мові існують два терміни – efficiency и effectiveness, словникові еквіваленти яких однакові – «ефективність». Однак між цими термінами існує змістовна відмінність: efficiency зазвичай відноситься до використання засобів (ресурсів), в той час як effectiveness (результативність) має відношення до організаційних цілей, поведінки та розвитку. У першому випадку поняття «ефективність» характеризує ступінь раціональності використання фінансових, організаційних, матеріальних, тимчасових і людських ресурсів. Ефективна організація сфокусована на досягненні ефектів за рахунок структурної та ресурсної оптимізації та контролю внутрішньоорганізаційних витрат. У другому випадку термін «ефект» використовується в контексті співвідношень «причина-результат». Про співвідношення результативності та ефективності згадується у відомій роботі з менеджменту: «Щоб бути успішною протягом довгого часу, щоб вижити і досягти своїх цілей, організація повинна бути як ефективною, так і результативною» [5]. За словами відомого вченого П. Друкера, результативність є наслідком того, що «робляться потрібні, правильні речі (doing the right things)». І перше, і друге однаково важливо. Результативність, у тому сенсі, що «робляться правильні речі», є чимось недосяжним, що важко визначити, особливо якщо організація внутрішньо неефективна. Але ефективність зазвичай можна виміряти і виразити кількісно, тому що можна визначити грошову оцінку її входів і виходів. Саме результативність як показник, що відображає

правильний поділ речей, зобов'язана мати кількісне вираження. Отже, результативність – певний показник деякого процесу, показник того, що в кінці процесу виходить щось, заздалегідь заплановане. Під результативністю організації розуміється її здатність досягти встановлених зовнішніх цілей, націленість на те, щоб усі її організаційні рішення і дії відповідали критеріям, які встановлені зовнішнім середовищем. Це фокусування організацій на постійний пошук нових можливостей у створенні нових видів продукції, інвестицій, на пристосування свого внутрішнього середовища до зовнішніх обставин і умов діяльності, на майбутнє. Таким чином, організації можуть бути дуже ефективними, але абсолютно не результативними.

Отже, підводячи попередні висновки, можна зазначити, що існує велика кількість трактувань понять «ефективність» і «результативність», передусім через їх все зростаючу популярність, а також численне застосування в багатьох науках. «Ефективність» і «результативність» – складні економічні категорії, а організації різної спрямованості, зокрема торговельні, вимагають різних підходів до оцінювання їх діяльності.

Під час вивчення літератури з цього питання було виявлено, що нині не існує єдиної системи методів оцінювання ефективності та результативності діяльності підприємства [12]. Ця тема викликає безліч питань і розбіжностей, у кожного фахівця з цього приводу своя унікальна точка зору. За результатами вивчення запропонованих концепцій оцінювання нами сформовано перелік підходів, які найбільш повно

охоплюють ключові критерії оцінювання ефективності та результативності різних підприємств. Незважаючи на очевидні відмінності нижче описаних підходів, вони не виключають один одного, а лише характеризують функціонування підприємства з різних сторін. Кожен з цих підходів унікальний тим, що виділяє свої (на погляд авторів) більш важливі, ключові моменти в аналізі динаміки роботи підприємства:

1. Структурний підхід Куросави заснований на структурі підприємства і складається з трьох компонентів: оцінювання показників економічної діяльності підприємств, якісне оцінювання і оцінювання економічних показників галузі.

2. Системний підхід, за якого використовується система показників для оцінювання результатів діяльності підприємства, що допомагає проаналізувати його роботу як цілісної динамічної системи, характеризує підприємство як з точки зору поточних результатів, так і його майбутніх досягнень і дозволяє провести комплексний аналіз діяльності підприємства з різних позицій (споживача, інвестора, працівника тощо).

3. Спосіб експрес-оцінювання ефективності. Експрес-аналіз дає огляд діяльності підприємства і дозволяє досить швидко оцінити його економічне становище. Він включає в себе такі види аналізу:

- оцінювання економічного потенціалу, яка передбачає оцінювання розміру підприємства (мале, середнє, велике), з огляду на фінансові, економічні критерії, а також критерії взаємозалежності. Цей вид аналізу включає в себе показники, що характеризують стан основних засобів, і показники оцінювання ступеня свободи використання основних фондів;
- оцінювання фінансової стабільності. Під час експрес-оцінювання фінансової стійкості використовуються так числові показники: статутний капітал, власний капітал, вартість чистих активів, довгострокові зобов'язання, короткострокові кредити і позики, кредиторська заборгованість, власні оборотні кошти; нетто-монетарна позиція;
- оцінювання «хворих» статей звітності, що сигналізують про проблеми компанії: дефіцит бюджету, негативна величина показника вартості чистих активів; прострочена кредиторська або дебіторська заборгованість, непогашені в строк позички, прострочені видані та отримані векселі та інше;
- оцінювання ефективності компанії, яка будується за такими відносними показниками: рентабельність власного капіталу, у відсотках; рентабельність активів, у відсотках; продуктивність праці; середньорічна заробітна плата;
- оцінювання динаміки основних показників підприємства: вартості основних фондів, кількості співробітників, виручки від продажів,

чистого прибутку. Цей метод характеризується використанням «золотого правила економіки», формалізує в аналізі такі взаємозв'язки, які є критерієм успішного функціонування підприємства, більш швидкі темпи зростання фінансових показників, порівняно з темпом зростання цін, і більш швидкі темпи зростання результатів діяльності, порівняно з темпами зростання обсягу використовуваних ресурсів;

- аналіз «цінності» організації, який передбачає розгляд співвідношення величини власного капіталу організації до отриманих фінансових результатів (якщо показники менші за середні, то вона недооцінена, якщо ж більші, то переоцінена).

4. Бенчмаркінг. Це процес порівняння діяльності підприємства (у тому числі характеристик асортименту, послуг, методів роботи та ін.) з кращими компаніями на ринку і в галузі, з подальшим здійсненням змін для досягнення і підтримання певного рівня конкурентоспроможності, а також гарантії довгострокового функціонування на ринку. Бенчмаркінг є ефективною системою превентивного попередження про назріваючі проблеми організацій.

Вищезначені підходи до оцінювання ефективності та результативності діяльності підприємства ґрунтуються на певних показниках, за допомогою яких проводиться аналіз, порівняння та оцінювання діяльності підприємства.

Серед найбільш розповсюджених показники, які характеризують темпи розвитку підприємства (темпи приросту сукупних активів, обсягу продажів, прибутку, власного капіталу), та показники, які характеризують рівень прибутковості бізнесу (рентабельність власного капіталу, рентабельність продажів, коефіцієнт окупності витрат).

Утім, варто зазначити, що ця система показників не є ідеальною і не враховує всіх характеристик торговельних підприємств, що впливають на ефективність і результативність їх діяльності. Тому пропонуємо розширити цей перелік, додавши туди такі показники: показник загальної оцінки економічної рентабельності торговельного підприємства, який визначається як сума валового або чистого прибутку / обсяг товарообігу і показує величину валового або чистого прибутку в розрахунку на одиницю обороту; показник ефективності використання торговельних площ, який визначається як прибуток від продажів / обсяг товарообігу і показує величину прибутку від продажів, що припадає на одиницю обороту. Крім того, на додаток до прямих показників рентабельності, в торговельній діяльності для аналізу доцільно використовувати непрямі показники (балансовий прибуток, тобто сумарний прибуток підприємства і чистий прибуток, тобто частина балансового прибутку, яка залишається в розпорядженні підприємства після сплати обов'язкових платежів у розрахунку на одиницю обороту; капіталовіддача (визначається як вкладений

капітал / величина отриманих доходів і показує ефективність використання капітальних вкладень).

Висновки. За результатами проведеної роботи слід вказати на важливість розмежування понять «результативність» та «ефективність» діяльності підприємства для забезпечення стійкого, спрямованого на довгострокову перспективу розвитку підприємства.

Незважаючи на значну кількість методик і концепцій оцінювання ефективності та результативності діяльності підприємства, все ж слід обирати таку систему показників, яка підходить для конкретного підприємства, зокрема торговельного, враховуючи особливості його діяльності.

У сучасних умовах розроблення стратегій і правильних цілей підприємства дає можливість максимізувати прибуток з мінімальними витратами. Незважаючи на недостатній рівень розвитку національного досвіду побудови систем оцінювання результативності, слід відзначити, що у світі існують міжнародні стандарти оцінювання результативності та ефективності, розроблені прикладні моделі, підходи та системи. Тому надалі дослідження проблеми мають бути спрямовані на визначення принципів побудови системи оцінювання ефективності та результативності діяльності торговельних підприємств.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. *Економіка аграрних підприємств*. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2004. 624 с.
2. Бугуцкий А. Л. *Повышение эффективности труда в сельском хозяйстве*. К.: Урожай, 1980. 168 с.
3. Градобоев Е. В. *Особенности оценки эффективности деятельности промышленных предприятий*: автореф. дис. ... канд. экон. наук. Иркутск, 2009. 24 с.
4. *Державний стандарт України. Системи управління якістю. Вимоги. ДСТУ ISO 9001-2001*. К.: Держстандарт України, 2001. 24 с.
5. Друкер П. Ф. *Эффективный управляющий*. Москва: ВЦИ, 1994. 268 с.
6. *Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 1 / відп. ред В. Мочерний*. К.: Академія, 2000. 864 с.
7. Момот А. И., Бакало Е. А. *Соотношение понятий «результативность» и «эффективность» при осуществлении производственной деятельности. Проблемы развития та упродовження систем управління якістю в регіоні: матеріали 6-ої регіональної науково-практичної конференції*. Донецьк: ДонНТУ, 2009. С. 114-117.
8. Караман М. М. *О сущности эффективности и экономической эффективности сельскохозяйственного производства в переходный период к рыночной экономике, их критерии и показатели. Экономика Крыма*. 2002. № 4. С. 10-13.
9. Куценко А. В. *Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства споживчої кооперації України: монографія*. Полтава: ПУСКУ, 2008. 205 с.
10. Олексюк О. І. *Технологія оцінки результативності діяльності підприємства. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2009. Вип. 22. Т. 2. С. 169-173.
11. Падерин И. Д. *Научные и практические аспекты повышения экономической эффективности современного предприятия. Вісник Академії економічних наук України*. 2003. № 1. С. 89-95.
12. Панфиль Л. А., Муртазина Е. Э. *Оценка эффективности деятельности предприятия. Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2016. № 6-4. С. 753-756.
13. Рац О. М. *Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства». Економічний простір: зб. наук. праць*. № 15. 2008. С. 275-285.
14. Рикардо Д. *Начала политической экономики и налогового обложения*. М.: Госиздат, 1929. 368 с.
15. *Системы менеджмента качества. Основные положения и словарь*. 3-е изд. ISO 9000:2005. Интерсертифика, 2005. 41 с.
16. Тищенко А. Н., Кизим Н. А., Догайдайло Я. В. *Экономическая результативность деятельности предприятия: монографія*. Х.: ИНЖЭК, 2005. 144 с.
17. Урсул А. Д. *Методология науки: деятельностный подход и концепция эффективности. Проблема эффективности в современной науке (Методологические аспекты)*. Кишинев: Изд-во Штиинца, 1985. 256 с.
18. Ячменьова В. М., Височина М. В., Сулима О. Й. *Ефективність управління діяльністю промислового підприємства та діагностика загроз*: монографія. Сімферополь: ВД АРІАЛ, 2010. 472 с.
19. Ященко О. І., Романюк О. П. *Економічні та соціальні аспекти оцінки ефективності. Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.6. С. 237-238.

References

1. Andriyuchuk, V. H. (2004). *Ekonomika ahrarnykh pidpryyemstv* [Economics of agrarian enterprises]. 2nd ed. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
2. Bugutskiy, A. L. (1980). *Povysheniye effektivnosti truda v sel'skom khozyaystve* [Improving the efficiency of labor in agriculture]. Kiev: Harvest. [in Russian].
3. Gradoboyev, Ye. V. (2009). *Osobennosti otsenki effektivnosti deyatel'nosti promyshlennykh predpriyatiy* [Features of the evaluation of the effectiveness of industrial enterprises]. (Ph.D. in Econ. Thesis). Irkutsk. [in Russian].
4. *Derzhavnyy standart Ukrayiny. Systemy upravlinnya yakistyu. Vymohy. DSTU ISO 9001-2001* [State standard of Ukraine. Quality management systems. Requirements DSTU ISO 9001-2001] (2001). Kyiv: Derzhstandart Ukrayiny [in Ukrainian].
5. Druker, P. F. (1994). *Effektivnyy upravlyayushchiy* [Effective manager]. Moscow: VCI. [in Russian].

6. Mochernyy, V. (Ed.). (2000). *Ekonomichna entsyklopediya* [Economic Encyclopedia]: 3 vols. Vol. 1. Kyiv: Academy. [in Ukrainian].
7. Momot, A. Y., & Bakalo, E. A. (2009). Sootnosheniye ponyatiy «rezul'tativnost'» i «effektivnost'» pri osushchestvlenii proizvodstvennoy deyatel'nosti [The ratio of the concepts of «performance» and «efficiency» in the implementation of production activities]. In *Problemy razvytku ta uprovadzheniya system upravlinnya yakistyu v rehioni* [Problems of development and implementation of quality management systems in the region]. Proceeding of the 6th regional scientific and practical conference (pp. 114-117). Donetsk: DonNTU. [in Russian].
8. Karaman, M. M. (2002). O sushchnosti effektivnosti i ekonomicheskoy effektivnosti sel'skokhozyaystvennogo proizvodstva v perekhodnyy period k rynochnoy ekonomike, ikh kriterii i pokazateli [On the essence of the efficiency and economic efficiency of agricultural production in the transition period to a market economy, their criteria and indicators]. *Ekonomika Kryma – Economy of Crimea*, 4, 10-13. [in Russian].
9. Kutsenko, A. V. (2008). Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya efektyvnisty diyal'nosti pidpryyemstva spozhyvchoyi kooperatsiyi Ukrayiny [Organizational and economic mechanism of management of the activity of the enterprise of consumer co-operation of Ukraine]. Poltava: Poltava University of Consumer Cooperatives of Ukraine. [in Ukrainian].
10. Oleksyuk, O. I. (2009). Tekhnolohiya otsinky rezul'tativnosti diyal'nosti pidpryyemstva [Technology for assessing the effectiveness of the enterprise]. In *Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky* [Proceedings of Cherkasy State Technological University. Series: Economics]: Vol. 22(2) (pp. 169-173). [in Ukrainian].
11. Paderin, I. D. (2003). Nauchnyye i prakticheskiye aspekty povysheniya ekonomicheskoy effektivnosti sovremennogo predpriyatiya [Scientific and practical aspects of increasing the economic efficiency of a modern enterprise]. *Visnyk Akademiyi ekonomichnykh nauk Ukrayiny – Bulletin of the Academy of Economic Sciences of Ukraine*, 1, 89-95. [in Russian].
12. Panfil, L. A., & Murtazina, Ye. E. (2016). Otsenka effektivnosti deyatel'nosti predpriyatiya [Evaluation of the effectiveness of the enterprise]. *Mezhdunarodnyy zhurnal prikladnykh i fundamental'nykh issledovaniy – International Journal of Applied and Basic Research*, 6-4, 753-756. [in Russian].
13. Rats, O. M. (2008). Vyznachennya sutnosti ponyattya «efektyvnist' funktsionuvannya pidpryyemstva» [Determination of the essence of the concept of «efficiency of the operation of the enterprise»]. In *Ekonomichnyy prostir* [Economic Space]: Vol. 15 (pp. 275-285). [in Ukrainian].
14. Rikardo, D. (1929). Nachala politicheskoy ekonomiki i nalogovogo oblozheniya [The beginnings of a political economy and taxation]. Moscow: Gosizdat. [in Russian].
15. Sistemy menedzhmenta kachestva. Osnovnyye polozheniya i slovar' [Quality management systems. The main provisions and vocabulary]. Third Edition: ISO 9000:2005 (2005). Intersertifica. [in Russian].
16. Tishchenko, A. N., Kizim, N. A., & Dogaydaylo, Ya. V. (2005). Ekonomicheskaya rezul'tativnost' deyatel'nosti predpriyatiya [Economic performance of the enterprise]. Kharkiv: INZhEK. [in Russian].
17. Ursul, A. D. (1985). Metodologiya nauki: deyatel'nostnyy podkhod i kontseptsiya effektivnosti [Methodology of science: the activity approach and the concept of efficiency]. In *Problema effektivnosti v sovremennoy nauke (Metodologicheskiye aspekty)* [The problem of efficiency in modern science (Methodological aspects)]. Kishinev: Shtiints Publishing House. [in Russian].
18. Yachmenyova, V. M., Vysochyna, M. V., & Sulyma, O. Y. (2010). Efektyvnist' upravlinnya diyal'nisty promyslovoho pidpryyemstva ta diahnozyka zahroz [Efficiency of management of activity of industrial enterprise and diagnostics of threats]. Simferopol: PH ARIAL. [in Ukrainian].
19. Yashchenko, O. I., & Romanyuk, O. P. (2008). In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 18.6 (pp. 237-238). [in Ukrainian].

Надійшло 05.03.2019 р.